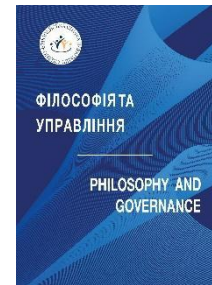

e-ISSN 3041-248X

Філософія та управління

<https://www.eu-scientists.com/index.php/fag>

Місце філософів-шістдесятників у розвитку української філософії 1960-х – 1980-х років

Богдан В. Кулик 1 *¹ Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (Україна). Магістр філософії.* Автор-кореспондент, e-mail: kulik.b.24@gmail.com

СТАТТЯ

АНОТАЦІЯ

Дослідницька

DOI:

[10.70651/3041-248X/2025.7-8.14](https://doi.org/10.70651/3041-248X/2025.7-8.14)

Авторське право

© 2025 автора

Цей твір
ліцензовано на
умовах Ліцензії
Creative Commons
«Із Зазначенням
Авторства –
Некомерційна 4.0
Міжнародна»
(CC BY-NC 4.0).

У статті досліджено філософські виміри українського шістдесятництва ХХ ст., як окремого культурного феномену та місце в цьому філософії. Визначено, що філософія шістдесятників спонукали виникненню в радянській культурі неомарксизму та його розвитку. Філософами-шістдесятниками була започаткована Київська світоглядно-антропологічна школа, в рамках якої відбулася переорієнтація філософії, що значною мірою стало основою для виходу філософії з-під гніту тоталітарної ідеології. Мета роботи полягає у історико-філософському аналізі феномену українського шістдесятництва та виявленні особливостей філософської репрезентації його світоглядно-ціннісних орієнтацій, що розкриває сутність впливу шістдесятництва на формування проєвропейських стратегій вітчизняного філософування, а також створює перспективи для розуміння аксіологічної складової української культури, як основи для застосування філософських методологій для аналізу онтологічно-світоглядних засад нашої культури та перспектив її подальшого розвитку. Методологія дослідження ґрунтується на вивченні та аналізі сукупності філософських, соціогуманітарних та літературних текстів. Історико-філософський підхід до проблеми спонукав до застосування методів, які дозволяють проводити розвідки у напрямі класичних, некласичних і постнекласичних філософських систем. Підводячи підсумки впливу шістдесятництва на розвиток неомарксизму, треба зазначити, що в другій половині ХХ ст. в українській філософії, яка на той час була частиною загально-радянської філософії, неомарксизм виник на противагу офіційній канонічній філософії марксизму, являючись основною його опозицією. В такому контексті саме філософи-шістдесятники, стали основною рушійною силою неомарксизму. Розробляючи нові підходи в рамках неомарксизму, філософи-шістдесятники тим самим боролися проти тоталітаризму радянського марксизму в філософії. Ідеї українського шістдесятництва мають значний вплив на сучасну українську культуру загалом та філософію зокрема. Ідеї шістдесятників стали світоглядними засадами для сучасної культури. Так утверджені шістдесятниками цінності людини, свободи, духовного розвитку, індивідуальності, нації, України, демократії, є важливим елементом світогляду сучасного українського суспільства.

КЛЮЧОВІ СЛОВА

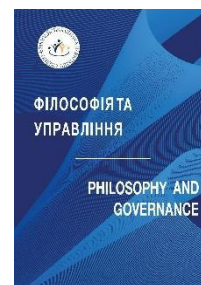
шістдесятництво, дисидентський рух, автентичний марксизм, неомарксизм, червоний позитивізм, червоний екзистенціалізм, київська філософська школа, світогляд.

e-ISSN 3041-248X

Philosophy and Governance

<https://www.eu-scientists.com/index.php/fag>

The Place of the Sixtiers Philosophers in the Development of Ukrainian Philosophy in the 1960s–1980s

Bohdan Kulyk ¹ *

¹ Oles Honchar Dnipro National University (Ukraine). Master of Philosophy.

* *Corresponding Author*, e-mail: kulik.b.24@gmail.com

ARTICLE INFO

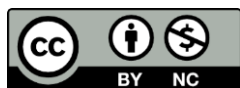
ABSTRACT

Research Article

DOI:

[10.70651/3041-248X/2025.7-8.14](https://doi.org/10.70651/3041-248X/2025.7-8.14)

Copyright © 2025
by author

This is an open access journal and all published articles are licensed under a Creative Commons Attribution—NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0)

The article examines the philosophical dimensions of the Ukrainian Sixties movement of the 20th century as a separate cultural phenomenon and its place in philosophy. It is determined that the philosophy of the Sixties movement prompted the emergence of neo-Marxism in Soviet culture and its development. The Sixtiers philosophers founded the Kyiv Worldview and Anthropological School, within which a reorientation of philosophy took place, which to a large extent became the basis for the emergence of philosophy from – under the yoke of totalitarian ideology. The aim of the work is to conduct a historical and philosophical analysis of the phenomenon of Ukrainian Sixties and to identify the peculiarities of the philosophical representation of its worldview and value orientations, which reveals the essence of the influence of the Sixties on the formation of pro-European strategies of domestic philosophizing, as well as creating prospects for understanding the axiological component of Ukrainian culture as a basis for researching contemporary ontologies of thought and enabling a more active application of philosophical methodologies for analyzing the ontological and worldview foundations of our culture and the prospects for its further development. The research methodology is based on the study and analysis of a collection of philosophical, socio-humanitarian and literary texts. The historical-philosophical approach to the problem prompted the use of methods that allow research to be conducted in the direction of classical, non-classical and post-non-classical philosophical systems. Summarizing the influence of the 1960s on the development of neo-Marxism, it should be noted that in the second half of the 20th century, in Ukrainian philosophy, which at that time was part of general Soviet philosophy, neo-Marxism emerged as a counterweight to the official canonical philosophy of Marxism, being its main opposition. In this context, it was the Sixtiers philosophers who became the main driving force behind neo-Marxism. By developing new approaches within the framework of neo-Marxism, the Sixtiers philosophers fought against the totalitarianism of Soviet Marxism in philosophy. The ideas of the Ukrainian Sixties have a significant influence on contemporary Ukrainian culture in general and philosophy in particular. The ideas of the Sixties became the ideological foundations of contemporary culture. The values of humanity, freedom, spiritual development, individuality, nationhood, Ukraine, and democracy, as established by the Sixties, are an important element of the worldview of contemporary Ukrainian society.

KEYWORDS

Sixtier movement, dissident movement, authentic Marxism, neo-Marxism, red positivism, red existentialism, Kyiv philosophical school, worldview.

1. Вступ

Актуальність історико-філософського дослідження феномену українського шістдесятництва обумовлена реаліями буття нашої спільноти, яка на шляху євроінтеграції намагається випрацювати комплексну, повномасштабну стратегію свого подальшого розвитку. В контексті сучасних екзистенційних викликів буття української культури, дослідження феномену шістдесятництва має особливе місце, бо саме українське шістдесятництво є вираженням руху опору тоталітарній системі Радянського Союзу післясталінської доби. Важливою складовою феномену шістдесятництва є демонстрація орієнтації на європейськість, насамперед, завдяки вибору орієнтації на європейських цінностей, його представниками. Важливо зазначити, що цей вибір був свідомо-вольовим актом, а не випадковість. Тому в контексті дослідження цивілізаційної приналежності України до європейського цивілізаційного простору ця тема має важливе місце. Європа для шістдесятників виступала певним ідеалізованим конструктом. Вона несла в собі як символ глибокої культури, поваги до людини та різності культур, і головною мірою була символом свободи. Тому дослідження феномену шістдесятництва, як передумови сучасних культурних та соціальних процесів в Україні є актуальним і необхідним.

Філософія українського шістдесятництва є сферою духовної репрезентації онтологічних та світоглядно-аксіологічних засад культурного буття народу. У філософських експлікаціях шістдесятників знаходять відображення глибинні, часто неусвідомлювані творцями сучасних філософських концептів, культурні контексти, які визначальним чином впливають на світоглядно-аксіологічне підґрунтя вітчизняного філософування. Тому історико-філософське дослідження феномену шістдесятництва має важливе значення для української філософії, адже в ньому мають бути віднайдені принципи повернення до української культури філософського мислення, що, у свою чергу, позитивно вплине на сучасну українську філософію. Крім цього, феномен українського шістдесятництва, має важливе значення і для світової філософії, адже філософи-шістдесятники працювали в провідних напрямках європейської філософії другої половини XX ст.

2. Огляд літературних джерел

Проблематиці українського шістдесятництва, як соціально-політичного, філософського та естетичного явища присвячена творчість окремих представників цього покоління в Україні та за її межами, – це праці: М. Жулинського, Н. Зборовської, О. Пахльовської, М. Ільницького, Л. Тарнашинської, О. Зарецького, В. Брюховецького, Ю. Шевельова, І. Кошелівця, Л. Медведєвої та ін. Розкриттю феномену шістдесятництва сприяють мемуари представників цього покоління, які намагаються подати власний зріз часів в яких жили, показують свою версію подій, світовідчуття і світорозуміння, розкривають історичну модель епохи. Такий доробок залишили І. та Н. Світличні, В. Лісовий, В. Стус, В. Симоненко, В. Чорновол, М. Вінграновський, І. Дзюба, І. Бадзьо, Л. Костенко, подружжя Калинець, Є. Сверстюк, Р. Корогоцький. Окреме місце займає дослідження Л. Тарнашинська у розумінні феномену шістдесятництва в контексті історичної епохи [1].

Особливості існування феномену шістдесятництва в царині української філософії розкрито у доробку науковців Київської світоглядно-антропологічної філософської школи П. Копніна, В. Шинкарука [2], Є. Бистрицького, М. Поповича, І. Бичко, А. Бичко, В. Іванова, В. Табачковського. Так саме в шістдесяті в київському Інституті філософії АН УСРС виник неомарксизм – напрям, що відповідав тенденціям і напрямкам розвитку філософської думки на Заході. Зокрема цьому присвячено дослідження Г. Вдовиченко [3] Дослідженню філософського шістдесятництва, як окремого феномену присвячені роботи В. Табачковського [4], С. Грабовського [5], Т. Лютого, В. Пронякіна [6], А. Конверського, В. Огородника, В. Шинкарука, М. Поповича та інших. Важливою, для більш повного розуміння філософії шістдесятників є стаття С. Грабовського та І. Грабовської яка присвячена неінституціональній українській філософії [7].

3. Постановка завдання

Мета дослідження полягає у історико-філософському аналізі феномену українського шістдесятництва та виявленні особливостей філософської репрезентації його світоглядно-ціннісних орієнтацій, що розкриває сутність впливу шістдесятництва на формування проєвропейських стратегій вітчизняного філософування, а також створює перспективи для розуміння аксіологічної складової української культури, як основи для дослідження сучасних онтологій мислення і робить можливим більш активне застосування філософських методологій для аналізу онтологічно-світоглядних засад нашої культури та перспектив її подальшого розвитку.

4. Методи та матеріали

Методологія дослідження ґрунтується на вивченні та аналізі сукупності філософських, соціогумнітарних та літературних текстів, що обумовлює всебічне дослідження феномену українського шістдесятництва та особливостей їх історико-філософського відображення. Історико-філософський підхід до проблеми спонукав до застосування методів, які дозволяють проводити розвідки у напрямі класичних, неklasичних і постнеокласичних філософських систем. Зокрема, з метою аналізу застосовується діалектичний метод, метод історизму та співпадіння історичного та логічного. Рецепція з неklasичних систем потребувала застосування феноменологічного, екзистенційного, герменевтичного. Синтетичний підхід, що ґрунтується на єдності феноменолого-герменевтичного та екзистенційного способів осмислення феномена шістдесятництва дозволяє комплексно дослідити становлення та розвиток філософії шістдесятництва в Україні, як складової світового філософського процесу.

5. Результати та обговорення

Нині проблема шістдесятництва розглядається у різних аспектах і це є виправданим, адже сам феномен є дуже складним і різноплановим. Основними підходами є історичний, літературознавчий, естетичний та філософський підходи, а також синтезі цих підходів між собою.

Для розуміння поля дослідження, варто окреслити саме поняття шістдесятництва та його сутнісних особливостей. Важливим є дослідження, яке було присвячено висвітленню доби другої половини ХХ ст. в Україні є «Незгодні: українська інтелігенція в русі опору 1960-80-х років» написана Г. Касьяновим. Хоча дослідження носить історичний характер і має основним акцентом саме український рух опору, в роботі розглянуто шістдесятництво, як інтелектуально-духовне підґрунтя цього руху. Мається окремий розділ присвячений феномену шістдесятництва, де розглянуті причини його виникнення та розвиток (цікавим є те, що Касьянов зазначає значення перекладів Е. Хемінгуей, А. де Сент-Екзюпері, Е. М. Ремарка, А. Камю, Ф. Кафки, як певного стимулу розвитку шістдесятництва). Автор визначає виникнення шістдесятництва найзнаменнішою подією «відлиги». Для нього шістдесятництво в першу чергу являється духовним феноменом. Аналізуючи відмінні риси шістдесятництва, автор зазначає, що у системі його (покоління шістдесятників) цінностей з'явилися несподівані для радянського морального кодексу індивідуалізм, культ свободи, самовираження, скептицизм, гуманізм без сурогатних домішок класового підходу, космополітичність культурних смаків [8, с. 14]. Спробами поєднання філософського та літературознавчого осмислення феномену шістдесятництва є роботи О. Пахльовської та Л. Тарнашинської. В них осмислення творчості письменників і поетів шістдесятників подається через призму філософського аналізу. Так, Л. Тарнашинська в одній зі своїх статей зазначає: «шістдесятництво, як «філософський феномен» було освячене кантівським розумінням людини-індивідуума, яка аргіогі підкоряється лише вимогам морального закону і вже цим виступає, як «мета сама собою», через що має право на беззастережну цінність і не може використовуватися тільки як засіб. У своєму самопізнанні його репрезентанти виявили себе на стадії воледіяння-свободи свідомого вибору, підійшовши до межі воледіяння-любові, як вищого ступеня духовної самореалізації» [1, с. 120]. Також вона робить акцент на тому, що певні філософські мотиви так і не були досягнуті самими шістдесятниками, проте, мали вираження в їх творчості: «Оскільки екзистенціалізм

опановувався шістдесятниками не, як філософія знання, а, як філософія чину («неусвідомлений екзистенціалізм»), ця теза служить відправною точкою, в якій сфокусовується з'ясування концептуальних філософських підвалин їхнього воледіяння» [1, с. 118].

Важливим для розуміння феномену українського шістдесятництва являються праці Сергія Грабовського. Його підхід здебільшого є історико-філософським. В нього є ціла низка статей присвячених шістдесятникам та роботи присвячені даній добі. Так важливе значення має його робота «Відродження української філософії в УРСР (1960–1980 рр.)». Цінність даної роботи, в нашій проблематиці, полягає першу чергу в тому, що в ній подається опис зазначеної доби в якій жили і творили шістдесятники. Особливо важливим є те, що ця робота відображає ті перетворення в українській філософії, які стають основою сучасної вітчизняної філософії і мають безпосереднє вираження в філософії шістдесятників. Показана взаємодоповнюваність академічної філософії шістдесятників та філософських ідей шістдесятників-митців. Значну увагу в роботі приділяється неомарксизмові та київській світоглядно-антропологічній школі. Приділена значна увага П. Копніну, В. Горському, М. Бранчевському, В. Табачковському, І. Бичко, В. Іванов, М. Тарасенко, М. Поповичу, В. Шинкаруку, Є. Сверстюку, В. Стусу, І. Дзюбі, В. Лісовому. Тобто ми бачимо, що в рамках цього підходу вже є розглянутим не лише літературне, але і філософське шістдесятництво. Історично показано, яким чином українська філософська думка отримує свій новий вимір в доробку шістдесятників. Варто відмітити ще значну кількість статей С. Грабовського присвячених цьому періоду та феномену шістдесятництва. В них розглянуто становлення неомарксизму, місця та значення окремих філософів-шістдесятників в філософії та культурі, літературне шістдесятництво. Важливим є його напрацювання і щодо позаінституціональної філософії, так в спільній статті з І. Грабовською – зазначають: «позаінституційна неакадемічна філософія відрізняється багатством та різноманітністю індивідуальних пошуків цілого ряду визначних представників української культури і є оригінальною та невід'ємною складовою сучасної української філософії» [7, с. 64]. Варто відмітити, те що автор показує, яке велике значення має феномен шістдесятництва в його цілісності. Тобто лише за умови, що ні одна з його складових не буде опущена, можливе повноцінне дослідження феномену шістдесятництва.

Проте, це явище мало значне вираження саме в царині філософії. Авторське бачення змісту філософії шістдесятників представлено в статті В. Пронякіна «Деякі особливості київської школи 60-х – першої половини 80-х років ХХ ст.». Володимир Іванович, аналізуючи розвиток філософії України другої половини ХХ ст., зосереджує свою увагу саме на київській школі вбачаючи в це період, переорієнтацію всієї філософії. «Таким чином виходить, що у школі «світоглядних аспектів діалектики» здійснилася не тільки тематична та «інструментальна», але й предметна переорієнтація філософської думки» [6, с. 188]. Даючи оцінку цій переорієнтації він наполягає на тому, що в цей період відбувається повернення до справжньої філософії, а, отже, метафізики. «Екзистенціальна напруга, яка виникає у «переживальному» світовідношенні, робить філософію тим, чим вона повинна бути, а саме – метафізикою» [6, с. 188]. Отже, філософи-шістдесятники це частина інтелектуальної еліти, яка виходила за межі традиційної, для того часу, системи філософії. Для української філософії це перш за все неомарксизм та представники Київської світоглядно-антропологічної школи. Хоча неомарксизм та київська школа не були прямо реакційними в плані суспільної діяльності, але вони плідно працювали в своїй сфері для подолання системи, проти якої вони боролися.

Для розгляду філософії шістдесятників, варто акцентувати увагу, що багато в чому вони стають на продовження ідеї української філософської думки 1920-х років. Важливо зазначити особливості, цілісності філософських тенденцій які охоплюють академічні та не академічні кола філософування. Говорити про перші ідеї неомарксизму в українській культурі можна ще в 1920-х. Так, маючи напрацювання передніх століть та інтегрованість у загальноєвропейський контекст, філософи початку ХХ ст. намагалися під впливом послаблення тиску радянського авторитаризму, періоду «українізації», віднайти шляхи повернення до традицій українського способу філософування та розробці притаманних ідей для української філософії, зокрема, повернення до антропологізації та гуманізації філософії. Традиційним та показовим є близький перетин філософії з мистецтвом того часу, який був просякнутий спільними ідеями та тісною співпрацю їх представників. На жаль, 30-і роки зупинили цей рух репресивною машиною радянської системи. Так В. Табачковського зазначає, що за передвоєнне десятиріччя в Україні змінилося три покоління філософів, з надзвичайно малою періодичністю 2–3 роки. Це все

відбувалося внаслідок репресій. В свою чергу ті, хто пройшов через ці криваві «сита», практично були уже не здатні на прояв вільної думки, а могли тільки провадити «глибокі думки геніального керманіча» [9]. Якщо говорити про не академічні кола, то найбільш видними неомарксистами того часу дослідники вважають Миколу Хвильового та Володимира Винниченка. Це свідчить, що неомарксистська тенденція в 1960-х роках не є проявом чогось абсолютно не характерного українській філософії. Хоча і говорити про цілковиту спадкоємність неомарксизму 1920-х та 1960-х років, ми не можемо, але певні ідеї все ж були перейняті. Крім того, важливим є сам факт повторного виходу українських мислителів за межі «канонічного» марксизму.-шістдесятників.

В філософській спільноті в УРСР починаючи з другої половини 1950-х років, набувають активності неомарксистські ідеї в академічній філософії. Так, ідеї неомарксизму були представлені і філософами-шістдесятниками, які займали академічні посади та вели викладацьку діяльність, зокрема в КНУ. Разом зі своєю діяльністю вони розробляли нові підходи в марксистської філософії, нерідко виходячи за її межі. До речі, роботи цих філософів не були представлені для програмного викладу в університетах, що свідчить про їх реакційну (ревізійну) направленість.

Віталій Табачковський в своїй роботі «У пошуках невтраченого часу: Нариси про творчу спадщину українських філософів-шістдесятників», зазначає, що спонуканням на ревізію ортодоксального марксизму, став сам же марксизм, а точніше ті твори, які були недоступні до певного часу, про це вже говорилося. Але В. Табачковський додає: «адже потяг до автентичності означав розходження з традиційними тлумаченнями марксизму, оскільки супроводжувався апеляцією до тих мотивів цієї філософської доктрини, які були найбільш вибухонебезпечними: приміром, послідовна діалектичність спонукала до спроб застосувати її до самої марксистської філософської доктрини, виводила на питання про межі застосовності останньої; послідовна розробка принципу практики провокувала на з'ясування колізій людського світовідношення, сутнісної суперечливості людини тощо, а звідси було дуже недалеко до «ревізіоністів» із відомої югославської групи «Праксис» тощо» [4, с. 51]. Отже, переосмислення певних положень Маркса стали полем розвитку нової філософії. Так, що тільки варте введення в тих умовах в науковий дискурс понять «гіпотеза», «ідея», «проблема», «символ» які зробив П. Копнін.

Розробки неомарксистського характеру в логіці та методології отримують штамп «червоного позитивізму». Фактично саме з цього починається рух українських філософів-шістдесятників. Для нього зорієнтованість на наукове пізнання було центральною темою. Але разом з цим варто відмітити певну антропологічну направленість цього руху. Адже в дослідженні пізнання, все більша увага приділяється суб'єкту дослідження, що не припустимо в ортодоксальному марксизмові. Він хоча і отримав штамп «ревізіонізму», проте, так би мовити, мав легалізований характер. Проте, саме «червоний позитивізм» стає джерелом для значних змін в переорієнтації філософії. Але разом з тим, «червоний позитивізм» не вичерпував всієї філософії шістдесятництва, крім того, його на початковому етапі і важко визначити, як українську філософію. С. Грабовський з цього приводу пише: «так українським цей «червоний позитивізм» у перше десятиліття свого існування був тільки географічно; і проблема не у мові, якою було написано і надруковано тексти (зрештою, деякі з них видавалися й українською мовою), а в тій ментальній базі, на ґрунті яких будувалися зазначені розмисли» [7, с. 92]. Таке зауваження є правомірним, але треба відмітити, що подальший розвиток позитивізму прийшов до свого національного вираження зокрема в роботах М. Поповича, С. Кримського, В. Шинкарука та інших.

Ще однією течією неомарксизму став «червоний екзистенціалізм», який за визначенням В. Табачковського є, власне, українською течією. Назва «червоний екзистенціалізм» була майже офіційною. У книзі «Генеза філософських студій у київському університеті» до нього відносять таких філософів: В. Табачковський, М. Бузький, І. Юришинець, В. Пронякін, Г. Пилипенко, В. Ярошовець та інших [10]. На перших етапах свого становлення будучи неомарксистською течією, виходячи з текстів Маркса, знаходить підстави для дослідження таких феноменів, як «свобода», «роздоріжжя» (тобто фактично проблема вибору), «абсурд». Якщо дивитися на подальший розвиток цього напрямку, то, на мою думку, можна стверджувати, що виступаючи на початковому етапі свого творення, «червоний екзистенціалізм» був одним з напрямків неомарксизму, але надалі він вже стає самостійною течією, стаючи початком екзистенціальної філософії в Україні. Це обумовлено тим, що на початковому етапі все ж перед-екзистенціалізм в УРСР, йшов відштовхуючись від Маркс, шукаючи можливості для відкриття поля

екзистенціальної проблематики для філософії СРСР. Знову ж таки це було обумовлено тоталітарною системою, в якій він розвивався.

Отримавши це поле відносної свободи екзистенціалізм викреслюється в самостійний напрямок. Цьому послужило і напрацювання в теорії пізнання та логіці, зокрема важливим був висновок про те, що марксизм є відкритою теоретичною системою. Крім того, важливим ще є в цьому національний аспект. По-перше, такий поворот філософської думки можна розглядати, як повернення проблематики поставленої попередніми українськими філософами. Так, наприклад, в філософії Т. Г. Шевченка, Г. С. Сковороди, І. Я. Франка, Лесі Українки ми можемо спостерігати осмислення проблеми «свободи», «вибору», «людини в бутті» та інших. Крім цього важливе значення мало для цього започатковане в ту добу дослідження спадку Києво-Могилянської академії XVII–XVIII століть.

Треба також зазначити, що «червоний позитивізм» та «червоний екзистенціалізм» є явищами які певною мірою доповнювали один одного. Хоча на Заході ми знаємо, що саме позитивізм і екзистенціалізм виступали в опозиції один одного. Але враховуючи ситуацію тоталітаризму, проти якої виступили філософи-шістдесятники, вони більше виступали, як взаємно доповнювані напрямки. Так напрацювання одного напрямку використовувалися іншим. Крім того, значна кількість філософів-шістдесятників проявила себе в обох цих напрямках.

Починаючи з кінця 1960-х років починає здійснюватися «антропологічно-світоглядний поворот», який дослідники пов'язують з приходом на посаду директора Інституту філософії Володимира Шинкарука. З цього фактично і починається новий етап київської школи (так це явище представлено колективній монографії «Гене́за філософських студій у київському університеті») або, як заснування київської філософської-антропологічної школи (за В. Табачковським). Ще один підхід пропонує дослідник І. Огородник в статті «Славна київська школа», де він зазначає, що на зміну «копнінському», який перш за все був пов'язаний із гносеологією та хронологічно припав на 1960-і роки. В 1970-ті роки ж відбулася переорієнтація на антропологію, під керівництвом Володимира Шинкарука. Особливо роль в цьому відіграв вихід колективної монографії «Людина і світ людини». Так, виникає найбільш уживане в сучасності визначення «Київської філософської школи», як «світоглядно-антропологічної» [11]. Філософи київської світоглядно-антропологічної школи намагалися створити нову систему відношення до дійсності, відмінну від пануючої марксистської настанови. Для цього необхідним було напрацювання в першу чергу нових фундаментальних понять. Перш за все це поняття «світ». Воно розуміється, як сфера людського буття, обумовлено культурно-історичними умовами. Опозиція «людина–світ» стає центральною для представників даної школи. Культура в такому розумінні виступає універсальною реальністю буття людини та її відношення до світу. Таким чином, відбувається звернення до розгляду саме культури, як вихідного пункту сприйняття світу. В. Шинкарук зазначає, що вузловими категоріями світогляду: свобода і необхідність, людина і світ, простір і час, буття і небуття, життя і смерть, та інші, які прийнято вважати філософськими, наявні в людській свідомості ще до самої філософії. Виходячи з цього вони є категоріями культури, а не філософії. Вже подальшому цивілізаційному розвитку, після виникнення філософії, як особливої форми теоретичного пізнання, вони осмислюються, як наявні в культурі світоглядні категорії, які відповідають особливостям цієї культури. Саме так, для українських шістдесятників відбувається осмислення національної культури, як основи українського буття. Про це свідчать, зокрема, такі роботи, як «Феномен української культури: методологічні засади осмислення» В. Шинкарука та «Нариси з історії культури України» М. Поповича. Також важливо зазначити, важливий вплив на сприйняття світовою спільнотою Київської філософської школи, так Г. Вдовиченко в своїй статті зазначає, що формування уявлення філософів демократичного світу у 50-х – 80-х роках ХХ ст., як і широкої громадськості Західного світу, про філософську думку УРСР було пов'язане з увиразненням політичного виміру історії Київської філософської школи другої половини ХХ ст. На зміну гострій критиці П. Феденком і Д. Солов'єм на початку 60-х років ХХ ст. рецидивів сталінізму в наукових працях Д. Острянина прийшла з другої половини 70-х років ХХ ст. популяризація постаті відомого діяча цієї школи – в'язня сумління, філософа-дисидента В. Лісового [3].

Крім цього, важливим аспектом в київській школі стало проведення духовно-моральних пошуків, що взагалі вступало в пряму опозицію пануючій системі. Тріада: віра, надія, любов – це форми духовного осягнення світу, які складають основу світоперетворювальної здатності

світопорядку, а також проявом її духовно-практичної природи. Вони являються засобом розширення досвіду та реалізації можливостей. Таке осмислення триєдності духу характерне для філософських пошуків В. Шинкарука, О. Яценко, С. Кримського. У їхній творчості віра постає складовою людської духовності, яка виконує релігійну та практичні функції. Наступною формою освоєння світу є надія, яка за В. Шинкаруком визначається, як мрія, що стала об'єктом віри [2]. Саме тому, без надії неможливий світогляд, як прагнення та переживання. Серед духовних проявів людської життєдіяльності пріоритет отримує феномен «любові», адже робить віру і надію людськими в людині. Тому любов отримує статусу найбільш важливої форми взаємодії реального та ідеального поєднуючи їх. Ось тому ці три категорії отримують статусу особливих світоглядних настанов, феноменів людської свідомості та життя в цілому. Це є виявом до повернення основних тем української філософської думки.

6. Висновки

Підводячи підсумки впливу шістдесятництва на розвиток неомарксизму, треба зазначити, що в другій половині ХХ ст. в українській філософії, яка на той час була частиною загально-радянської філософії, неомарксизм виник на протигагу офіційній канонічній філософії марксизму, являючись основною його опозицією. В такому контексті саме філософи-шістдесятники, стали основною рушійною силою неомарксизму. Розробляючи нові підходи в рамках неомарксизму, філософи-шістдесятники тим самим боролися проти тоталітаризму радянського марксизму в філософії. Їхні пошуки в першу чергу стосувалися таких напрямів «автентичний марксизм», «червоний позитивізм» та «червоний екзистенціалізм».

Київська світоглядно-антропологічна філософська школа стала певним продовження діяльності філософів-шістдесятників, яким завдяки «розшатуванню» канонічного марксизму вдалося вибороти свободу для формування нової парадигми філософствування. А, як зазначав свого часу Артур Шопенгауер «для істини атмосфера свободи є необхідною». Саме така атмосфера і панувала в київській світоглядно-антропологічній школі. В рамках цієї школи відбулася переорієнтація філософії на філософсько-антропологічну та світоглядну настанову. Також це значною мірою вплинуло і на розвиток подальшої культури та українського суспільства. Адже така переорієнтація філософії, стала, по-перше, поверненням до української традиції філософствування, по-друге, стала стимулом до проєвропейської зорієнтованості нашого світобачення, по-третє, корелюючи з ідеями європейської філософії другої половин ХХ ст. стала ще одним підтвердження нашої приналежності до європейської спільноти, як в філософському та і культурному сенсі.

Ідеї українського шістдесятництва мають значний вплив на сучасну українську культуру загалом та філософію зокрема. Ідеї шістдесятників стали світоглядними засадами для сучасної культури. Так, утверджені шістдесятниками цінності людини, свободи, духовного розвитку, індивідуальності, нації, України, демократії, є важливим елементом світогляду сучасного українського суспільства. Філософські ж ідеї шістдесятників стали основою сучасної української філософії, направивши її в філософсько-антропологічне русло. Це, у свою чергу, плекає розвиток українського світогляду, де центральне місце займає людина.

References

1. Tarnashynska, L. B. (2007). *Ukrainske shistdesiatnytstvo yak kontseptsiiia "dukhu chasu"* [Ukrainian Sixtier movement as a concept of the "spirit of time"]. *Roczniki Humanistyczne. Slawianoznawstwo. Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawla II*, LIV-LV(7), 109–124. <https://ojs.tnkul.pl/index.php/rh/article/download/5251/5093/> (in Ukrainian)
2. Shynkaruk, V. I. (2004). *Vybrani tvory* [Selected works] (Vol. 1). [https://chtyvo.org.ua/authors/Shynkaruk Volodymyr/Vybrani tvory u trokh tomakh Tom 3 Chasty na 1](https://chtyvo.org.ua/authors/Shynkaruk%20Volodymyr/Vybrani%20tvory%20u%20trokh%20tomakh%20Tom%203%20Chasty%20na%201) (in Ukrainian)
3. Vdovychenko, H. (2021). *Filosofiiia v URSR druhoi polovyny XX st. u otsinkakh zakhidnykh filosofiv toho chasu: obraz Kyivskoi filosofskoi shkoly 50-kh–pershoi polovyny 60-kh rr. XX st.* [Philosophy in the Ukrainian SSR of the second half of the 20th century in the assessments of Western philosophers of that time: The image of the Kyiv philosophical school of the 1950s–early 1960s]. *Visnyk of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Philosophy*, (2), 5–17. http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNUF_2021_2_3 (in Ukrainian)

4. Tabachkovskiy, V. (2002). *U poshukakh nevtrachenoho chasu: Narysy pro tvorchu spadshchynu ukrainskykh filosofiv-shistdesiatnykiv* [In search of lost time: Essays on the creative heritage of Ukrainian Sixtier philosophers]. Vydavnytstvo Parapan. [https://chtyvo.org.ua/authors/Tabachkovskiy Vitalii](https://chtyvo.org.ua/authors/Tabachkovskiy_Vitalii) (in Ukrainian)
5. Hrabovskiy, S. (2009). U poshukakh istyny: Ukrainskyi neomarksym 1960–1980-kh [In search of truth: Ukrainian neo-Marxism of the 1960s–1980s]. *Filosofska dumka*, (3), 90–103. (in Ukrainian)
6. Proniakin, V. (1997). Pro deiaki osoblyvosti kyivskoi filosofii 60-kh – pershoi polovyny 80-kh rokiv XX stolittia [On some features of Kyiv philosophy of the 1960s–early 1980s]. In *Kyivski obrii: Istoryko-filosofski narysy* (pp. 182–193). Kyiv: Stylos. Retrieved from <http://irbis-nbuv.gov.ua> (in Ukrainian)
7. Hrabovsky, S., & Hrabovska, I. (2021). Konflikt neinstytutsionalnoi ukrainskoi filosofii z ofitsiinou ideolohiieu SRSR (1960–1980-ti) [The conflict of non-institutional Ukrainian philosophy with the official ideology of the USSR (1960–1980s)]. *Ukrainoznavchyi almanakh*, (29), 58–65. <https://doi.org/10.17721/2520-2626/2021.29.8> (in Ukrainian)
8. Kasianov, H. (1995). *Nezhodni: Ukrainska intelihentsiia v rusi oporu 1960–80-kh rokiv* [The dissenters: The Ukrainian intelligentsia in the resistance movement of the 1960s–1980s]. Lybid. [https://chtyvo.org.ua/authors/Kasianov/Nezhodni Ukrainska intelihentsiia v rusi oporu 1960 - 80-kh rokiv](https://chtyvo.org.ua/authors/Kasianov/Nezhodni_Ukrainska_intelihentsiia_v_rusi_oporu_1960_-_80-kh_rokiv) (in Ukrainian)
9. Zaretskyi, O. (2008). *Ofitsiyni ta alternatyvnyi dyskursy. 1950–80-ti roky v URSR* [Official and alternative discourses. The 1950s–1980s in the Ukrainian SSR]. Kyiv: Instytut ukrainskoi movy NAN Ukrainy. <https://lnk.ua/bMenzZLeg> (in Ukrainian)
10. Huberskyi, L. V. (Ed.), Konverskyi, A. Ye., Bychko, I. V., Ohrodnyk, I. V., et al. (2010). *Heneza filosofskykh studii u Kyivskomu universyteti* [The genesis of philosophical studies at Kyiv University] (2nd ed.). Kyiv. <http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/vystavka/vystavka521.php3> (in Ukrainian)
11. Ohrodnyk, I. (2015). “Slavna kyivska shkola” [“The glorious Kyiv school”]. *Filosofska dumka*, (3), 30–35. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Philos_2015_3_9 (in Ukrainian)